

ОСОБЛИВОСТІ ВІДНОСИН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УКРАЇНІ: ЇХ ЗМІСТ, СУБ'ЄКТНИЙ, ОБ'ЄКТНИЙ СКЛАД

PECULIARITIES OF RELATIONS IN THE FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN UKRAINE: THEIR CONTENT, SUBJECT, OBJECT COMPOSITION

Стаття присвячена специфіці відносин у сфері фізичної культури та спорту в Україні, їх суб'єктному і об'єктному складу. У контексті змін у законодавстві та особливостей міжнародного спортивного права, авторами розглянуто ключові елементи цих відносин, включаючи організаційно-правове регулювання та вплив глобальних та локальних процесів. У статті проаналізовано правові норми, які формують фундамент державно-правового регулювання відносин у цій сфері, а також розглянуто різні типи спортивних правовідносин.

У статті також наголошено на важливості ролі держави у забезпеченні розвитку фізичної культури та спорту, зокрема через створення правових механізмів для підтримки спортивних організацій та атлетів. Проаналізовано ефективність існуючих законодавчих ініціатив і внесено пропозиції щодо їх удосконалення для досягнення більш високих стандартів в спорті.

Крім того, у статті наголошено на особливому значенні питання забезпечення прав і свобод атлетів, включаючи їх право на участь у змаганнях, захист від дискримінації та належне представництво у спортивних організаціях. Обґрунтовано вплив міжнародного спортивного законодавства на норми вітчизняного законодавства та на формування ustalених практик в Україні.

Також в статті виокремлено виклики, що стоять на шляху до гармонійного розвитку сфери та запропоновано можливі шляхи їх подолання через правові та організаційні ініціативи. Актуалізовано вплив спорту на соціальну інтеграцію та його роль у формуванні здорового способу життя. Запропоновано огляд можливостей для подальшого розвитку спорту в Україні.

У підсумку зроблено висновок щодо необхідності комплексного підходу до розвитку спортивної галузі на національному рівні.

Ключові слова: фізична культура, спорт, публічне управління, громадський контроль, суб'єктний склад, об'єктний склад, міжнародна співпраця, спортивні інфраструктури, спортивне право.

The article is devoted to the specificity of relations in the field of physical culture and sports in Ukraine, their subject and object composition. In the context of changes in legislation and features of international sports law, the authors considered the key elements of these relations, including organizational and legal regulation and the influence of global and local processes. The article analyzes the legal norms that form the foundation of state-legal regulation of relations in this area, and also considers various types of sports legal relations.

The article also emphasizes the importance of the state's role in ensuring the development of physical culture and sports, in particular through the creation of legal mechanisms to support sports organizations and athletes. The effectiveness of existing legislative initiatives was analyzed and proposals were made for their improvement in order to achieve higher standards in sports.

In addition, the article emphasizes the special importance of ensuring the rights and freedoms of athletes, including their right to participate in competitions, protection from discrimination and proper representation in sports organizations. The influence of international sports legislation on the norms of domestic legislation and on the formation of established practices in Ukraine is substantiated.

The article also singles out the challenges that stand in the way of harmonious development of the sphere and suggests possible ways to overcome them through legal and organizational initiatives. The impact of sport on social integration and its role in shaping a healthy lifestyle is updated. An overview of the possibilities for the further development of sports in Ukraine is offered.

As a result, a conclusion was made regarding the need for an integrated approach to the development of the sports industry at the national level.

Key words: physical culture, sport, public administration, public control, subject composition, object composition, international cooperation, sports infrastructures, sports law.

УДК 351.85; 796
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2023.38.26>

Чокля О.І.

аспірант кафедри державознавства, права та європейської інтеграції
Інститут публічної служби та управління
Національного університету
«Одеська політехніка»

Фальковський А.О.

к. юр. наук, доцент,
доцент кафедри державознавства,
права та європейської інтеграції
Інститут публічної служби та управління
Національного університету
«Одеська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фізична культура і спорт – це одна із загальноновизнаних галузей людської діяльності, яка потребує специфічного правового осмислення і регулювання. Фізична культура і спорт являє собою надзвичайно складну і специфічну соціально-економічну систему, різноманітні і різнохарактерні суспільні відносини потребують забезпечення належного публічного регулювання.

Відносини у сфері фізичної культури і спорту перебувають під істотним впливом глобальних і локальних процесів (явищ), що

існують в суспільстві, зазнають постійних змін та характеризуються динамікою, постійним та активним розвитком.

Стаття зосереджується на проблематиці відносин у сфері фізичної культури і спорту, аналізі складної та динамічної системи таких відносин в Україні. Особлива увага приділяється правовим аспектам цих відносин, зокрема, визначенню суб'єктного та об'єктного складу спортивних правовідносин, їх регулюванню на національному та міжнародному рівнях. Акцент робиться на необхідності адаптації українського законодавства

до сучасних вимог і тенденцій у світі спорту, а також на вирішенні етичних та соціальних викликів у цій галузі, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості становлення, організації нормативно-правового забезпечення та управління в сфері фізичної культури і спорту був предметом вивчення таких науковців як А. Апаров, Р. Бабій, В. Базенко, С. Балабан, А. Батюк, Г. Бордюгова, С. Вавренюк, М. Василенко, В. Вербицький, І. Гасюк, А. Глашев, Г. Грибан, С. Домбровська, З. Дубінська, М. Дутчак, М. Журба, С. Забара, О. Завальнюк, Л. Заїченко, С. Згура, Л. Захарова, В. Зуєв, М. Козіна, О. Кузьменко, І. Куроченко, І. Наставний, Дж. Нафзігер, А. Палюх, В. Приходько, І. Процик, Л. Романенко, О. Романишин, А. Сердюкова, В. Сокурєнко, М. Тіхонова, М. Ткалич, О. Шевчук, Ю. Шкрєбтій, О. Ющик, Л. Явич, Н. Ярова та інші. У сучасній науці одним з найбільш дискусійних питань є доцільність виділення законодавчих норм у певних сферах правового регулювання в окремі комплексні галузі законодавства України. Відсутність у науковців єдиного підходу до методів управління та регулювання сфери, в питанні доцільності виокремлення спортивного права як самостійної галузі у національній правовій системі зумовлює проведення нових наукових досліджень з цих питань.

Мета цієї статті полягає у всебічному розгляді структури та особливостей правових відносин у сфері фізичної культури та спорту в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відносини у сфері фізичної культури і спорту мають свою специфіку, що відмінна від інших сфер суспільних відносин. Визначення суб'єктного і об'єктного складу таких правовідносин є ключовим для забезпечення прав і обов'язків учасників спортивних процесів, організації та проведення спортивних змагань, а також для вирішення спорів, що можуть виникати в цій сфері.

Враховуючи динаміку розвитку спортивного руху в Україні, постійні зміни в законодавстві, а також специфіку міжнародного спортивного права, визначення особливостей відносин у даній сфері є надзвичайно актуальним і важливим для науковців, спеціалістів у галузі спорту, управлінців, юристів, спортсменів та всіх, хто безпосередньо або опосередковано стикається із спортивною діяльністю в Україні.

Організаційно-правове регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту в Україні є одним з ключових факторів у формуванні і розвитку спортивного життя країни. Це регулювання базується на нормативно-правовій

базі, що визначає основні принципи і напрямки державної політики у цій сфері.

Відсутність єдиного кодифікованого акта у сфері фізичної культури і спорту певним чином ускладнює як виокремлення, та як наслідок, і регулювання спортивних відносин. Тобто відсутність чіткого предмета спортивних відносин, який витікає з чинного законодавства, обумовлює складнощі в формуванні об'єкту таких відносин. Частково це є наслідком відсутності чіткої галузевої приналежності норм, що регулюють фізичну культуру і спорт [1, с. 72].

Насамперед актуальним є розкриття правової основи, складових елементів відносин у сфері фізичної культури і спорту, їх змісту.

Правовою основою державно-правового регулювання спортивних відносин є Конституція України, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», Закону України «Про антидопінгову діяльність у спорті», Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», окремі положення Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Кодексу законів про працю України, Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідних міжнародних договорів України та інші нормативно-правові акти [2, с. 47].

Від забезпечення ефективності організаційно-правового регулювання відносин у фізкультурно-спортивній сфері залежить розвиток спорту на національному рівні, здоров'я нації та міжнародне визнання України у світовій спортивній спільноті.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт», як слідує з преамбули, визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту [3].

Правовідносинами називають врегульовані нормами права і забезпечувані державою вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між суб'єктами – правомочними (носіями суб'єктивних прав) і зобов'язаними (носіями обов'язків). Норма права і правовідносини взаємопов'язані. Відомо, що право може діяти лише тоді, коли визначеним подіям або діям надається характер юридично значущих фактів (актів), що ставлять людей у становище сторін правовідносин, які мають взаємозалежні суб'єктивні права і юридичні обов'язки [4].

Сфера фізичної культури і спорту регулюється спеціальними правовими нормами, а тому відносини в цій сфері також є правовідносинами.

Визначення поняття спортивних відносин не розкривається в чинному законодавстві України, однак, проаналізувавши складові, зміст цих відносин, можна запропонувати таке визначення. Спортивні правовідносини – це вид суспільних відносин, які виникають, змінюються та припиняються в сфері фізичної культури і спорту, що регулюються спеціальними нормами права цієї сфери та спрямовані на задоволення матеріальних і нематеріальних потреб та інтересів їх учасників.

Характерною рисою правовідносин є те, що вони виникають (змінюються, припиняються) на основі норм права – у разі настання передбачених нормою юридичних фактів.

Відтак, юридична конструкція спортивних правовідносин може бути побудована наступним чином: суб'єкт, об'єкт, зміст та юридичний факт. Зупинимось на аналізі окремих складових елементів правовідносин сфери.

Л. Заїченко виділяє декілька типів спортивних правовідносин, зокрема: 1) правовідносини щодо створення і функціонування спортивних та фізкультурних організацій; 2) правовідносини, пов'язані з розробленням, запровадженням та застосуванням внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур; 3) правовідносини щодо здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у сфері спорту та застосування передбачених санкцій; 4) відносини реалізації фізкультури і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах; 5) відносини, пов'язані із участю спортсменів у спортивних заходах та спортивних організаціях; 6) відносини, пов'язані з державним фінансуванням спортивної та фізкультурної діяльності з огляду на їх суттєве публічне значення [5, с. 120].

Така класифікація цілком доречна, її можливо також доповнити відносинами, що пов'язані з юридичною відповідальністю у сфері спорту, відносини у сфері професійного спорту тощо.

Центральне місце серед суб'єктів спортивних правовідносин займають спортсмени, тренери, клуби та спортивні громадські організації та об'єднання, органи державної влади та місцевого самоврядування, фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, юридичні особи спортивного профілю.

Серед науковців дискусійним є питання приналежності вболівальників та глядачів до суб'єктів сфери фізичної культури і спорту.

Деякі дослідники говорять, що вони належать до суб'єктів сфери, деякі ні.

На наш погляд, вболівальники та глядачі не наділені можливістю безпосередньо своїми активними діями прямо впливати на процеси та явища, що відбуваються у сфері фізичної культури і спорту, що саме вирізняє та характеризує суб'єктів сфери й узгоджується із закладеним законодавцем баченням цього питання. Проте, є слушною думка, що глядачі, вболівальники, спостерігаючи за явищами та процесами у сфері, здійснюють непрямий вплив на них. По-перше, активність та зацікавленість цих учасників у певному спортивному заході, є рушійною силою розвитку професійного спорту. Саме на цих учасників спортивних відносин орієнтуються організатори спортивних заходів, які намагаються для них влаштувати видовище, те привабливе шоу, яке вони очікують, витрачаючи величезні кошти на розкрутку та рекламу спортивних заходів. В траєкторії спортивних відносин вболівальники та глядачі відіграють надважливу роль, оскільки самі собою створюють попит, задоволення якого є метою організації спортивних явищ, а бажаним кінцевим результатом – надати якісну послугу (продати товар) за найдорожчою ціною. По-друге, придбання цією категорією учасників квитків, прав на перегляд відеотрансляцій спортивних заходів впливає на фінансову результативність самого заходу, а як довготривалий ефект – може підвищувати навіть фінансову привабливість певного виду спорту. Врешті, отримані від заходу кошти спрямовуються у спортивну інфраструктуру та на розвиток галузі, яка безпосередньо від цього залежить.

Останні тенденції з популяризації («розкрутки») спортивних явищ, як то на прикладі боксу, баскетболу, футболу, американського футболу, професійних гонок, великого тенісу тощо, тільки підтверджує те, що глядачі своєю активністю впливають на привабливість видів спорту, та їх подальший розвиток. Вказане додає значення маркетингу та промоутерству у професійному спорті, їх нерозривності зі спортом, а також з позитивним результатом під час організації спортивних заходів. Дедалі ці тенденції на погляд автора будуть тільки збільшуватись.

Зважаючи на наведене вище, можна зробити висновок, що глядачів, вболівальників можна віднести до категорії суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, оскільки ця сфера залежить від них та їхнього інтересу до певних процесів та явищ, а самі вони одночасно виступають споживачами послуг (товарів) у вигляді спортивного заходу та опосередковано впли-

вають на сферу. Водночас, ця категорія учасників є суб'єктами цивільних та господарських правовідносин, оскільки на них розповсюджуються не тільки спеціальні норми галузі фізичної культури і спорту, а норми цивільного, господарського та інших галузей права.

З огляду на викладене можна погодитись з твердженням, що вболівальники належать до суб'єктів спортивних правовідносин.

Наступним елементом правовідносин у сфері фізичної культури і спорту є об'єкт, тобто те, з приводу чого виникають, змінюються або припиняються спортивні правовідносини.

Об'єктний склад представляє собою комплекс різноманітних аспектів та елементів, які у взаємодії з суб'єктами формують спортивне життя країни. Об'єкти спортивних відносин відображає різноманітність сфер і напрямків спортивної діяльності в Україні, починаючи від інфраструктурних об'єктів та закінчуючи правами та обов'язками спортсменів.

Правильне регулювання цих об'єктів забезпечує ефективний розвиток спорту, сприяє стабільності спортивного руху, захисту інтересів учасників, популяризації здорового способу життя, міжнародну конкурентоспроможність спортивних команд і спортсменів України.

М. Кельман під об'єктом правовідносин розглядає матеріальні, духовні та інші соціальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини і здійснюють свої суб'єктивні права та юридичні обов'язки. До видів об'єктів правовідносин він відносить: матеріальні цінності, а саме: речі, предмети, цінності характерні в основному для цивільних, майнових правовідносин – купівля-продаж, дарування, позика, обмін, зберігання, заповіт, нематеріальні особисті речі – життя, честь, здоров'я, гідність, свобода, безпека, право на ім'я, недоторканність особи, поведінка, дії або бездіяльність суб'єктів, різні послуги, їх результати [6, с. 399-400].

Відтак, об'єкти спортивних правовідносин – матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у відносини у сфері фізичної культури і спорту, здійснюють свої суб'єктивні права і виконують юридичні обов'язки.

Наразі, немає єдиного критерію виокремлення об'єктів спортивних правовідносин за чіткою градацією. Залежно від характеру і видів спортивних правовідносин їх об'єкти можуть бути різноманітними. Можна виділити певні узагальнюючі риси, притаманні таких об'єктам з поділом на наступні групи.

1. Матеріальні блага, які беруть участь в спортивному обороті, зокрема фізкультур-

но-оздоровчі та спортивні товари (послуги), фізкультурно-оздоровчі, спортивні та спортивно-технічні споруди.

2. Нематеріальні блага, пов'язані з фізичною культурою і спортом, наприклад ділова репутація спортсмена або спортивної організації, фірмові найменування спортивної організації, товарні знаки і знаки обслуговування, телевізійні права на спортивні заходи тощо.

3. Дії суб'єктів спортивного права в різних сферах, (фізичного виховання, професійної та аматорської спорту), а також різного роду спортивні роботи і послуги, їх результати. Об'єктами спортивних правовідносин є дії як фізичні (робота спортсмена-професіонала за договором зі спортивним клубом), так і юридичні (укладення трудового контракту між професійним спортсменом і спортивним клубом).

4. Продукти інтелектуальної діяльності, на які поширюється сфера фізичної культури і спорту, в тому числі виключні права на них, наприклад, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції в цій сфері.

5. Спортивна інформація, що включає, наприклад, статистичні дані про виступ спортсменів на спортивних змаганнях.

6. Здібності й імідж спортсмена (спортивної команди, організації), наприклад, трансфертні операції і переходи професійних спортсменів з одного клубу в інший.

7. Спортивна промисловість, яка являє собою сукупність організацій, що здійснюють виробництво продукції спортивного призначення [7, с. 37].

До спеціальних об'єктів необхідно віднести фізичну культуру і фізичне виховання, професійний і любительський спорт, імідж спортивної організації, здатності і авторитет людини, спортивну промисловість і фізкультурно-оздоровчі та спортивні споруди [8].

Крім того, можна запропонувати градацію об'єктів за спрямованістю діяльності:

1. Спортивні споруди та об'єкти, в які входять стадіони та спортивні майданчики (місця проведення спортивних змагань, тренувань та інших заходів; спортивні зали, басейни (об'єкти для занять різними видами спорту в закритому приміщенні); фітнес-центри та тренажерні зали – спеціалізовані місця для занять фізичною підготовкою.

2. Спортивне обладнання та атрибутика – усі види споруд, обладнання, форми, аксесуарів, які використовуються під час змагань або тренувань.

3. Організація та проведення спортивних змагань, складовими якої є всі аспекти організації, підготовки та проведення спортивних

змагань на різних рівнях – від місцевих до міжнародних.

4. Спортивна підготовка, в яку входять процеси та програми навчання і підготовки спортсменів, які включають тренування, медичне обслуговування, психологічну підтримку та інші компоненти.

5. Права та обов'язки спортсменів, що передбачає забезпечення дотримання правил чесної гри, захисту прав спортсменів, регулювання контрактних відносин між спортсменами, клубами та спонсорами.

6. Спортивна медицина, що включає усі аспекти медичного забезпечення спортсменів, в тому числі профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію спортивних травм.

Доцільно звернути увагу на значимість у правовідносинах фізкультурно-спортивної сфери такого рушійного і динамічного елементу як «інтерес», який може виступати самостійною категорією сфери та каталізатором її розвитку. Інтерес виступає стимулом та поштовхом для закладення певного явища або започаткування процесів в сфері фізичної культури та спорту. З іншого боку, в парадигмі спортивних правовідносин «інтерес» також може виступати як їх об'єкт, який обумовлює виникнення, зміну та припинення правовідносин у цій сфері.

Змістом цих відносин виступають реалізація суб'єктами своїх прав та обов'язків щодо певних об'єктів цих відносин, з приводу задоволення своїх матеріальних і духовних потреб та інтересів, та настання передбаченої законом відповідальності у разі порушення. Відповідальність у сфері фізичної культури і спорту є специфічною та передбачена переважно нормами інших галузей права, але є така, що прямо передбачена в профільних законах.

Виходячи з наведеного, зміст правовідносин у сфері фізичної культури і спорту можна охарактеризувати як спосіб взаємного зв'язку між суб'єктами права у сфері фізичної культури і спорту, який розкривається реалізацією суб'єктивних прав та виконанням суб'єктивних обов'язків, а також настанням, у передбачених законом випадках, відповідальності.

Проаналізувавши ключові категорії у сфері фізичної культури і спорту України, можна зробити висновок, що правовідносин у сфері фізичної культури і спорту мають свої відмінності від інших галузей, які полягають у специфічному суб'єкті, об'єкті та змісті таких правовідносин. Розгляд та аналіз ключових визначень, що наведені в Законі України «Про фізичну культуру і спорт», дає можливість зрозуміти логіку побудови правовідносин, які в цій сфері виникають. Варто відмітити успіхи та пози-

тивні зрушення у державно-правовому регулюванні сфери. Про це свідчать постійні зміни до профільного закону, запровадження нових понять на законодавчому рівні, нових напрямів та механізмів реалізації, що в цілому свідчить про курс держави на оптимізацію законодавства. Вдалою є побудова законотворцем узагальнюючої норми, що описує суб'єктів сфери, зокрема: «фізичні та юридичні особи, що здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту». Така конструкція підкреслює специфічність сфери, виокремлює тільки їй властивих суб'єктів та містить норму-ціль: «здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту». Що стосується державного регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту, вкрай важливим є обрання оптимального балансу між імперативними та диспозитивними методами, аби не перенаситити правову основу нормами рамками моделі можливої поведінки та вчасним виявленням і подальшим усуненням прогалин, колізій, морально застарілих норм, які заважають розвитку всієї сфери.

Отже, правильне організаційно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту є запорукою успіху національного спорту на міжнародній арені, забезпечення здоров'я нації та формування гармонійно розвиненої особистості. У світлі цього, подальше вдосконалення правової бази, її адаптація до сучасних реалій та викликів стає ключовим завданням для усіх учасників спортивного процесу в Україні. Необхідною складовою публічно-правового регулювання є вдосконалення форм та методів публічного регулювання сфери фізичної культури і спорту.

Висновки. Отже, змістовне наповнення організаційно-правового регулювання базується на визначенні основних норм, принципів та методів, за допомогою яких держава формує, регулює та контролює сферу фізичної культури і спорту. Суб'єктний склад регулювання включає в себе державні органи влади, спеціалізовані спортивні організації, публічні об'єднання та інших учасників, які відіграють ключову роль у формуванні та реалізації спортивної політики. Об'єктний склад представляє собою сукупність правовідносин, які виникають у процесі організації, проведення та розвитку фізичної культури і спорту. Суб'єкти регулювання мають забезпечити не тільки реалізацію державної політики в сфері фізичної культури і спорту, але й бути відкритими для діалогу з громадськістю, спортивними організаціями, тренерами та спортсменами. Це сприятиме підвищенню довіри до системи та збільшенню її ефективності.

Об'єктний склад відображає реалії взаємодії учасників спортивного руху, їх права та обов'язки. Це передбачає не тільки формування правил гри на спортивних майданчиках, але й забезпечення дотримання прав і свобод спортсменів, недопущення дискримінації, а також захист інтересів дітей та молоді. З іншої сторони, це передбачає недопущення протиправних вчинків учасниками спортивного руху.

Перспективи подальших досліджень цієї теми можуть включати глибше вивчення впливу міжнародного спортивного права на українське законодавство, аналіз інноваційних підходів до управління спортивними організаціями, та дослідження соціального та економічного впливу спорту на розвиток регіонів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чокля О. І. Особливості відносин у сфері фізичної культури і спорту, структурні елементи та зміст. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2022. № 27. С. 71–78.

2. Чокля О. І. Публічне управління у сфері фізичної культури і спорту в Україні: понятійно-категоріальний апарат. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Том 3, № 84. С. 46–50.

3. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#n317>

4. Скаун О.Ф. Теорія права і держави – 1. Поняття і ознаки правовідносин. Взаємозв'язок норм права і правовідносин. URL: <https://westudents.com.ua/glavu/70130-1-ponyattyaoznaki-pravovdnosin-vzamozyvazok-norm-prava-pravovdnosin.html>.

5. Заїченко Л.І. Комерціалізація спортивних відносин: завдання господарсько-правового забезпечення. *Вісник НУ «ЮА ім. Я. Мудрого»*. 2013. № 3 (14). С. 120–126.

6. Кельман М., Мурашин О., Хома Н. Загальна теорія держави і права : підручник. 3-є вид. стереот. Львів : Новий світ. 2013. 586 с.

7. Палюх А.Я. Юридична конструкція спортивних правовідносин. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (111). С. 34–40.

8. Спортивні правовідносини. Суб'єкти і об'єкти спортивних правовідносин. URL: <http://um.co.ua/14/14-1/14-10473.html>.